

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
Центр соціально-політичних досліджень

ГРАНІ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ І
ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АЛЬМАНАХ

№ 12/2 (128) ГРУДЕНЬ 2015

ІСТОРІЯ
ФІЛОСОФІЯ

Видається з вересня 1998 року
Періодичність: 12 разів на рік

Дніпропетровськ
2015

ГРАНІ

Свідоцтво КВ № 19758 - 9558 ПР
від 19.03.13

ISSN 2077-1800

Постановами президії ВАК України альманах внесено до переліку наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з:

- історичних наук

(протокол №1-05/1 від 10.02.10).

- філософських наук

(протокол №1-05/3 від 14.04.10).

Друкується за рішенням Вченої ради Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 05 від 30.11.15).

Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора).

Редакційна колегія може не поділяти світоглядних переконань авторів і не несе відповідальності за надану ними інформацію.

Передрук - тільки з дозволу редакції.

АДРЕСА ВИДАВЦЯ ТА РЕДАКЦІЇ:

Видавництво «Грані»

вул. Чкалова, 25, Дніпропетровськ,
Україна, 49000

+38(056)744-38-35

almagrani@i.ua, www.grani.org.ua

ДРУК:

ПП Тремпольцев

вул. Мирна, 21, Дніпропетровськ,
Україна, 49066

© «ГРАНІ»

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор:

Квітка С.А.

Заступники головного редактора:

Шевцов С.В., Кривошеїн В.В., Шляхов О.Б., Колесников К.М.

Випусковий редактор:

Яценко Н.Ю.

Комп'ютерне макетування:

Осипова А.Ю.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Іваненко В.В.

д.і.н., проф., акад. Укр. академії іст. наук

Венгер Н.В.

д.і.н., проф.

Висоцький О.Ю.

д.п.н., проф.

Вятр Єжі

д.п.н., проф. (Польща)

Гнатенко П.І.

д.філос.н., проф., член-кор. Національної академії пед. наук України

Городяненко В.Г.

д.і.н., проф.

Жук С.І.

д.і.н., проф. (США)

Катаєв С.Л.

д.соціол.н., проф.

Кирилюк Ф.М.

д.філос.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук

Корх О.М.

д.філос.н., проф.

Кривошеїн В.В.

д.п.н., проф.

Лісєнко О.В.

д.соціол.н., проф.

Лобанова А.С.

д.соціол.н., проф.

Нікілєв О.Ф.

д.і.н., проф.

Окороков В.Б.

д.філос.н., проф.

Осетрова О.О.

д.філос.н., проф.

Побочий І.А.

д.п.н., проф.

Пронякін В.І.

д.філос.н., проф.

Робертс Кен

д.соціол.н., проф. (Великобританія)

Світленко С.І.

д.і.н., проф.

Святець Ю.А.

д.і.н., проф.

Сергєєв В.С.

д.п.н., проф.

Суїменко Є.І.

д.філос.н., проф.

Сурмін Ю.П.

д.соціол.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук

Схюрман Паул

д.філос.н. (Нідерланди)

Третьак О.А.

д.п.н., проф.

Токовенко О.С.

д.філос.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук

Тупиця О.Л.

д.п.н., проф.

Удод О.А.

д.і.н., проф.

Хейнмаа Сара

д.філос.н., проф. (Фінляндія)

Хижняк Л.М.

д.соціол.н., проф.

Хміль В.В.

д.філос.н., проф.

Шабанова Ю.О.

д.філос.н., проф.

Шевцов С.В.

д.філос.н., проф.

Шляхов О.Б.

д.і.н., проф.

Щудло С.А.

д.соціол.н., проф.

Юрченко С.В.

д.п.н., проф.

Якунін В.К.

д.і.н., проф.

ФІЛОСОФІЯ

Скловський І.З. Постнекласичний аналіз української ідеї у контексті подолання стереотипів духовної меншовартості	6
Содомора П.А. Схоластичні терміни та український контекст	11
Бойко М.П. Феномен правосвідомості в українській історико-філософській традиції.	16
Коробкіна Т.В. Концепція «розвитку віри» Джеймса Фуллера та стадії розвитку Кена Уілбера	21
Огорокова В.В. Компенсаторна функція в утопії як одна з ознак її спорідненості з віртуальною реальністю	25
Сагуйченко В.В. Перспективи становлення школи майбутнього у площині філософії освіти	30
Пачурина Ю.А. «Сердце» как центральное понятие в философии П. Юркевича	35
Чуприна К.В. Диалектика концептов «либидо» и «мортидо» в философии психоанализа Зигмунда Фрейда	39

ІСТОРІЯ

Шипік Н.Ф. Зміни в чисельності і складі сільського населення донецької області у 1945-1953 рр.	43
Балабай Я.В. Трансформація інституту права власності в Україні у ХХ ст.: історичний огляд	49
Грон В.В. Проблеми формування євразійського простору та «українське питання» в історичній концепції Вільяма Едварда Девіда Аллена	54
Тарасенко О. О. До становлення школи істориків Університету Св. Володимира: В. Ф. Домбровський та М. І. Костомаров	59
Бака В. О. Конституційні трансформації форми держави у чехословаччині (1989-1992 рр.)	69
Жабуровської М.М. Переговори Степана Бандери з Андрієм Мельником у другій половині 40-х рр. ХХ ст. в екзилі як крок до відновлення єдиного українського національно-визвольного руху	74
Тарахненко Л.Л. Благодійницька діяльність релігійних громад етнічних меншин України (1991 – 2005 рр.)	80
Саміло О.К. Історія формування шостого селища міста Запоріжжя, як класичного зразка радянської архітектури	86
+1	

РЕЦЕНЗІЯ

Васьків А.Ю. Рецензія на книгу: Тіменик З.І. Ідеї філософії релігії у контексті української культури: 30-ті рр. ХІХ ст. - 80-ті рр ХХ ст.: монографія

ПЕРЕЛІК СТАТЕЙ ЗА 2015 РІК

GRANI

№ 12/2 (128) DECEMBER 2015

Scientific-theoretical and
social-political almanac

Published from September 1998
Certificate KB № 19758 - 9558 IIP
from 19.03.13
ISSN 2077-1800
FOUNDERS:

The Oles Honchar Dnepropetrovsk
national university,
Dnepropetrovsk regional institute of
public administration, the National
academy of public administration,
office of the President of Ukraine,
Centre of sociopolitical research
PERIODICITY: 12 times on a year

By Decrees of the Presidium of HAC
of Ukraine the almanac was included
in the list of scientific editions, which
can publish the main results of the-
ses:

- historical sciences (the protocol
№ 1-05/1 of 10/02/10),
- philosophical sciences (the protocol
№ 1-05/3 of 04/14/10).

Published by the decision of the Aca-
demic council of The Oles Honchar
Dnepropetrovsk national university
(protocol № 05 dated 30.11.15).

The authors are responsible for the
content, the accuracy of the facts,
quotes, numbers and names. The
editors reserve the right for a little
change and reduction, as well as liter-
ary fix articles (with preservation of
the main conclusions and style of the
author).

Editorial Board has the right not to
share the philosophical beliefs of the
authors and are not responsible for
the information they provided.

Reprinting - with the editorial's per-
mission strictly.

ADDRESS OF THE PUBLISHER AND
EDITORIAL: Publishing house «Grani»
25, Chkalov Street, Dnepropetrovsk,
Ukraine, 49000
Tel.: +38(056)744-38-35
almagrani@i.ua, www.grani.org.ua

PRINT:

PE Trempoltsev

21, Mirna Street, Dnepropetrovsk,
Ukraine, 49066

© «GRANI»

EDITORIAL

Editor in Chief:

Kvitka S.A.

Deputy Editor in Chief:

Shlyakhov O.B., Shevtsov S.V., Krivoshein V.V., Kolesnikov K.M.

Managing Editor:

Yatsenko N.Yu.

Computer modeling:

Osypova A.Yu.

EDITORIAL BOARD

Ivanenko V.V.

Full Prof. Dr., academician of the ukrainian
academy of historical sciences

Wenger N.V.

Full Prof. Dr.

Vysotsky O.Yu.

Full Prof. Dr.

Vyatr Ezhi

Full Prof. Dr. (Poland)

Gnatenko P.I.

Full Prof. Dr., member of the National
academy of pedagogical sciences of Ukraine

Gorodyanenko V.G.

Full Prof. Dr.

Zhuk S.I.

Full Prof. Dr. (USA)

Kataev S.L.

Full Prof. Dr.

Kyrylyuk F.M.

Full Prof. Dr., academician of the ukrainian
academy of political science

Korh A.M.

Full Prof. Dr.

Kryvoshein V.V.

Full Prof. Dr.

Liseyenko O.V.

Full Prof. Dr.

Lobanova A.S.

Full Prof. Dr.

Okorokov V.B.

Full Prof. Dr.

Nikilev A.F.

Full Prof. Dr.

Osetrova O.O.

Full Prof. Dr.

Pobochyj I.A.

Full Prof. Dr.

Pronyakin V.I.

Full Prof. Dr.

Roberts Ken

Full Prof. Dr. (United Kingdom)

Svitlenko S.I.

Full Prof. Dr.

Svyatets' Yu.A.

Full Prof. Dr.

Syergyeyev V.S.

Full Prof. Dr.

Suimenko E.I.

Full Prof. Dr.

Surmin Yu.P.

Full Prof. Dr., academician of the ukrainian
academy of political science

Schuurman Paul

Full Prof. Dr. (Netherlands)

Tretyak O.A.

Full Prof. Dr.

Tokovenko O.S.

Full Prof. Dr., academician of the ukrainian
academy of political science

Tupyt'sya O.L.

Full Prof. Dr.

Udod O.A.

Full Prof. Dr.

Heinamaa Sara

Full Prof. Dr. (Finland)

Khyzhnyak L.M.

Full Prof. Dr.

Hmil' V.V.

Full Prof. Dr.

Shabanova Yu.O.

Full Prof. Dr.

Shevtsov S.V.

Full Prof. Dr.

Shlyakhov O.B.

Full Prof. Dr.

Shchudlo S.A.

Full Prof. Dr.

Yurchenko S.V.

Full Prof. Dr.

Yakunin V.K.

Full Prof. Dr.

PHILOSOPHY

Sklovs'kyi I.Z. Postnonclassical analysis of ukrainian idea in the context of spiritual overcoming stereotypes of inferiority	6
Sodomora P.A. Scholastic terminology and ukrainian context	11
Boyko N.P. The phenomenon of legal consciousness in the Ukrainian historical and philosophical traditions	16
Korobkina T.V. James Fowler's concept of «faith development» and Ken Wilbur's stages development	21
Okorokova V.V. «Compensatory function of utopia as a sign of kinship virtual reality»	25
Sahuychenko V.V. The prospects for the future of schools in the plane of philosophy of education	30
Pachurina Yu.A. «Heart» as a central concept in the philosophy of P. Yurkevich	35
Chuprina K.V. The Dialectics of the concepts of «Libido» and «Mortido» in S. Freud's philosophy of psychoanalysis	39

HISTORY

Shypik N.F. Changes in the size and composition of the rural population of Donetsk region in 1945-1953	43
Balabay Ia.V. Institute of ownership transformation in Ukraine of XX century: historical review	49
Hron V.V. Problems of forming of the eurasian space and «the ukrainian question» in the historical conception of William Edward David Allen	54
Tarasenko O.O. The foundation of St. Volodymyr University historians' scientific school: V. F. Dombrovsky and M. I. Kostomarov	59
Baka V.O. Constitutional transformation of the form of the state in Czechoslovakia (1989-1992)	69
Zhaburovska M.N. Talks Stepan Bandera, Andriy Melnyk in the second half of the 40-ies. XX century in exile as a step towards the restoration of a unified Ukrainian national liberation movement	74
Tarahnenko L.L. Charitable activities of religious communities of ethnic minorities of Ukraine (1991 - 2005 years)	80
Samilo O.K. The history of the formation of the city of Zaporozhye sixth village as a classic example of Soviet architecture	86

REVIEW

Vas'kiv A. Yu. Book Review: Timenyk Z. I. The ideas of the philosophy of religion in the context of the Ukrainian spiritual culture: monography / Z. I. Timenyk - Lviv: Lviv Politechnic Publishing House, 2014. 312 p.

LIST OF ARTICLES IN 2015

УДК 94(477-25):378 «18»

До становлення школи істориків Університету Св. Володимира: В. Ф. Домбровський та М. І. Костомаров

О.О. ТАРАСЕНКО

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна,

E-mail: Olgatarasenko@ukr.net

Авторське резюме

У статті досліджується період діяльності в Університеті Св. Володимира викладачів кафедри російської історії українського історика, вченого, професора Університету Св. Володимира, археографа Василя Федоровича Домбровського (1810–1845) у 1838–1844 роках та відомого українського і російського вченого, історика, публіциста, поета-романтика, мислителя, громадського діяча, одного з лідерів товариства Кирило-Мефодіївського товариства, професора Університету Св. Володимира Миколи Івановича Костомарова (1817–1885) на початку його викладацької та наукової кар'єри – праці в Університеті Св. Володимира із серпня 1846 по березень 1847 під час київського періоду (1844–1847) його життя. Доведено, що В. Ф. Домбровський, який своєю педагогічною працею та власним дослідницьким прикладом надихав сучасників вивчати історію рідної землі, краю, міста, досліджувати історичну і культурну спадщину українського народу, має зайняти почесне місце серед викладачів і вчених України першої половини XIX ст. Зазначено, що внесок професора Університету Св. Володимира В. Ф. Домбровського у формування української археографії був вагомим для свого часу і позитивно позначився на її роботі. Обґрунтовано, що саме у стінах Університету Св. Володимира розпочалося становлення М. І. Костомарова як університетського викладача та науковця, було промовисто сформовано спрямування його життєвого шляху як громадянина, історика та вченого. М. І. Костомаров вважав київський період свого життя і працю в Університеті Св. Володимира найщасливішими і найяскравішими моментами свого життя. Аргументовано, що В. Ф. Домбровський та М. І. Костомаров своєю діяльністю в Університеті Св. Володимира започаткували перший період становлення школи істориків закладу, були серед фундаторів української історичної освіти і науки, започатковували вивчення, розробку, видання документальної історії України, закладали традиції українського освітянського і наукового простору.

Ключові слова: В. Ф. Домбровський, М. І. Костомаров, історична освіта і наука, школа істориків Університету Св. Володимира, Київська археографічна комісія, перша половина XIX ст.

The foundation of St. Volodymyr University historians' scientific school: V. F. Dombrovsky and M. I. Kostomarov

О.О. ТАРАСЕНКО

Borys Grinchenko Kyiv university, Kyiv, Ukraine, E-mail: Olgatarasenko@ukr.net

Abstract

The period of activity at St. Volodymyr University the teachers of the department of Russian history a Ukrainian historian, a scientist, a St. Volodymyr University Professor, an archeographer Vasyl' Fedorovych Dombrovsky (1810–1845) in 1838–1844 years and a well-known Ukrainian and Russian scientist, a historian and a publicist, a romantic poet, a thinker, a public figure, one of the leaders of Cyril and Methodius Society Mykola Ivanovych Kostomarov (1817–1885), a St. Volodymyr University Professor at the beginning of his teaching and research career at St. Volodymyr University from August 1846 to March 1847 in Kyiv during the period (1844–1847) of his life are researching in the article. It is proved that V. F. Dombrovsky, who with his pedagogical work and private research example inspired his contemporaries to study the history of a native land, a region, a town, to explore the historical and cultural heritage of the Ukrainian people should occupy an honored place among teachers and scientists of Ukraine of the first half of the XIX century. It is noted that the contribution of St. Volodymyr University Professor Dombrovsky in the formation of Ukrainian archaeography was significant for his time and had a positive impact on its work. It is proved that during the work at St. Volodymyr University it was started the formation of Kostomarov as a university teacher and a scholar and it was significantly formed the direction of his life as a citizen, a historian and a scholar. Mykola Kostomarov considered the Kyiv period of his life and work at St. Volodymyr University as the happiest and brightest moments of his life. It is argued that V. F. Dombrovsky and M. I. Kostomarov by their activities at the St. Volodymyr University started the first period of the formation of St. Volodymyr University historians' scientific school, became among the founders of Ukrainian historical education and science, began the researching, development and publication of documentary history of Ukraine, put the traditions of Ukrainian educational and scientific space.

Keywords: Vasyl' Fedorovych Dombrovsky, Mykola Ivanovych Kostomarov, historical education and science, St. Volodymyr University historians' scientific school, Kyiv Archeography, Commission, the first half of the XIX century.

Постановка проблеми. Заснований в 1834 р. у Києві Університет Св. Володимира став одним із провідних центрів освіти і науки, осередком визвольного руху в Україні, формував та гуртував інтелігенцію, започатковував непересічні традиції культу знань, високої ерудиції, загальної культури, прагнення творити, професійно виховувати і навчати. В Університеті Св. Володимира протягом XIX ст. сформувалася ціла плеяда видатних вчених, які виховали в його стінах свої наукові школи. Серед низки наукових шкіл закладу почесне і чільне місце займає школа істориків Університету Св. Володимира XIX ст., представники якої є фундаторами української національної історичної освіти і науки. [34; 33; 32]. Досвід представників школи істориків Університету Св. Володимира XIX ст. є непересічним. Актуальність статті полягає у пошануванні викладачів кафедри російської історії В. Ф. Домбровського та М. І. Костомарова, які своєю діяльністю започаткували перший період становлення школи істориків закладу.

Проведені автором статті дослідження, аналіз звітів університету, історико-філологічного факультету, оглядів викладання, програм та розкладу лекцій дисципліни російської історії на факультеті, аналіз наукового доробку викладачів кафедри російської історії загалом [34; 26] дозволили визначити у становленні та розвитку школи істориків Університету Св. Володимира у XIX ст. чотири періоди. Перший період – це започаткування становлення школи істориків Університету Св. Володимира XIX ст., який пов'язаний із діяльністю викладачів кафедри російської історії Василя Федоровича Домбровського (1810–1845) [1, с. 182-186] та Миколи Івановича Костомарова (1817–1885) [1, с. 283-297]. Автор статті досліджує проблему «Школа істориків Університету Св. Володимира XIX ст. в історіографії».

Мета дослідження: простежити перший період становлення школи істориків Університету Св. Володимира XIX ст., який пов'язаний із діяльністю викладачів кафедри російської історії В. Ф. Домбровського та М. І. Костомарова та глибше зрозуміти людей, які засновували школу істориків Університету Св. Володимира, стали фундаторами української історичної освіти і науки, започатковували вивчення, розробку, видання документальної історії України, заклали традиції українського освітянського і наукового простору.

Аналіз досліджень і публікацій.

Життєвий та науковий шлях Василя Федоровича Домбровського було розглянуто в ювілейному виданні «Биографического словаря профессоров и преподавателей Университета Св. Владимира (1834–1884)» [1, с. 182-186]. Енциклопедичний словник Блокгауза та Ефрона у 1893 р. надав короткі відомості про історика [6]. Діяльність вченого у становленні Тимчасової комісії для розгляду давніх актів – Київської

археографічної комісії – вивчали О. І. Журба та М. П. Ковальський [11]. О. І. Журба у нарисі про історію і діяльність Київської археографічної комісії розглянув археографічну роботу В. Ф. Домбровського [12]. Доробок українського архівіста В. Ф. Домбровського був окреслений у біобібліографічному довіднику про українських архівістів О. Ковалем у 1999 р. [13]. Електронна енциклопедія України містить коротку замітку Л. В. Шевченко про історика [38].

Про вченого як викладача кафедри російської історії у 1993 р. нагадала автор статті [28]. Вона ж у 1995 р. проаналізувала викладацьку та наукову роботу історика [34], звернулася до його особистості у 2010 р., відзначаючи 175 річний ювілей Київського університету [26] та в 2011 р., вивчаючи діяльність учених Університету Св. Володимира в Київській археографічній комісії у 50–80-х роках XIX ст. [30], а у 2015 р. проаналізувала його життєвий шлях, педагогічну і наукову діяльність, працю в Київській археографічній комісії в історіографії другої половини XIX – початку XXI ст., обґрунтувавши, що В. Ф. Домбровський має посісти почесне місце серед викладачів і вчених України першої половини XIX [29].

Багато поколінь істориків вивчали, вивчають і будуть вивчати непересічну особистість, громадсько-політичну діяльність та наукову спадщину видатного українського і російського історика, публіциста, поета-романтика, мислителя, громадського діяча, одного із керівників Кирило-Мефодіївського товариства, етнопсихолога Миколи Івановича Костомарова. Історик випало попрацювати в Університеті Св. Володимира лише із серпня 1846 р. і до 30 березня 1847 р., арешту у справі Кирило-Мефодіївського товариства [14]. Проте саме київський період життя та діяльності М. І. Костомарова, на нашу думку, значущо сформував спрямування всього подальшого його життєвого шляху у становленні як громадянина, історика та вченого. У стінах Університету Св. Володимира відбувалося його становлення як університетського викладача та науковця. Він вважав київський період життя та праці одним із самих світлих та щасливих моментів свого життя. Молодий Костомаров був сповнений творчих сил і сподівань, разом із соратниками по Кирило-Мефодіївському товариству мріяв про прекрасне майбутнє для своєї Батьківщини, а у день свого арешту мав обвінчатися і пов'язати все своє життя із Університетом Св. Володимира та Києвом. Життєвий та науковий шлях М. І. Костомарова було розглянуто в ювілейному виданні «Биографического словаря профессоров и преподавателей Университета Св. Владимира (1834–1884)» [1, с. 283-297] та у статті в серії «Незабутні постаті» авторського колективу Київського національного університету імені Тараса Шевченка [15, с. 191-192].

Дослідженню життя та наукової спадщини історика присвятив своє наукове життя і запо-

чаткував напрямок костюмарознавства в українській історіографії Ю. А. Пінчук [20; 21], який у 1992 р. до 175 річчя з дня народження М. І. Костомарова охарактеризував київський період (1844–1847 рр.) його життя і діяльності в цілому, викладацьку діяльність, значення як ученого і політика – лідера Кирило-Мефодіївського товариства та розповів про кохання, що залишило глибокий слід у житті історика [22]. Працю вченого в Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів – Київській археографічній комісії – вивчав О. І. Журба [12].

Автор статті у 1995 р. розглянула викладацьку та наукову діяльність історика в контексті становлення та розвитку історичної освіти та науки в Університеті Св. Володимира в ХІХ ст. [34], у 2010 р. ушанувала вченого. у дослідженні до 175 річного ювілею Київського університету [26] та у 2011 р., висвітлюючи діяльність учених Університету Св. Володимира в Київській археографічній комісії у 50–80-х роках ХІХ ст. [30], у 2015 р. дослідила його спогади [16] як цінне джерело для вивчення викладацької та наукової діяльності в Університеті Св. Володимира протягом серпня 1846 р. – березня 1847 р., в яких він згадує викладачів, студентів, дає характеристику атмосфери Університету Св. Володимира [36], у 2015 р. проаналізувала етнографічну працю М. І. Костомарова «Славянская мифология» [25], що була частиною лекцій, які історик викладав в Університеті Св. Володимира протягом другої половини 1846 р. [27].

Окремого дослідження, яке окреслює перший період – час становлення школи істориків Університету Св. Володимира ХІХ ст., який пов'язаний із викладацькою та науковою діяльністю викладачів кафедри російської історії Василя Федоровича Домбровського та Миколи Івановича Костомарова в історичній літературі на сьогодні немає.

Виклад основного матеріалу. За статутом 1833 р. історико-філологічне відділення Університету Св. Володимира мало спільну кафедру всесвітньої та російської історії і статистики [34, с.20] об'єднання яких на одній кафедрі можна пояснити обережністю уряду щодо впровадження вивчення російської історії у краї, який ще недавно офіційно визнавався польським та недостатньою кількістю кваліфікованих викладачів на той час взагалі. Перші два роки після відкриття університету російську історію не викладали, її вивчення планували розпочати на старших курсах – третьому та четвертому [34, с.24]. За новим статутом 1842 р. [34, с. 21] на історико-філологічному відділенні було утворено самостійні кафедри, всесвітньої та російської історії, дисципліни яких за штатним розкладом мали викладати на кафедрі по одному професору. Хоча лекції з російської історії у 1836–1837 навчальному році при помітному зацікавленні зі сторони київської

інтелігенції почав викладати вихованець Петербурського Головного педагогічного інституту – ад'юнкт, згодом заслужений екстраординарний професор всесвітньої історії Олексій Іванович Ставровський (1811–1882) [1, с. 619-622].

Однак засновником дисципліни російської історії в університеті з повним правом вважається Василь Федорович Домбровський, який викладав російську історію у 1838–1845 рр. [34, с.25; 29]. Життєвий шлях та викладацько-наукова діяльність Василя Федоровича Домбровського були короткими – історик прожив всього тридцять п'ять років. Закінчив Ніжинську гімназію вищих наук, де відзначався надзвичайною працьовитістю, ґрунтовно опанував класичні мови, вільно розмовляв французькою та німецькою мовами [1, с.182-183]. Обдарованість, здібності, працелюбність, педагогічні якості В. Ф. Домбровського виділяли його із оточення і спричинили вдалу викладацьку кар'єру: у 1833 р. він працював у Київському повітовому училищі вчителем історичних наук, у 1835 р. – вчителем географії Київської губернської гімназії, у 1836 р. – вчителем історії Першої київської гімназії, а з 1838 р. – старшим вчителем історії [1, с.183; 29].

Прекрасний дар слова та чудова пам'ять В. Ф. Домбровського, виявлені під час викладання, звернули на нього увагу попечителя Київського навчального округу, а також колишнього міністра освіти С. С. Уварова, який після прослухання лекцій Домбровського в гімназії, викликав його у Санкт-Петербург для ознайомлення із методом викладання хронології та історії педагога Олександра Феліксівича Язвинського та методикою викладання російської історії російського історика, археографа, придворного історіографа, професора Санкт-Петербурзького університету, автора підручників з історії для гімназій Миколи Герасимовича Устрялова (1805–1870). Після повернення у Київ В. Ф. Домбровський був призначений викладачем, 19 січня 1838 р. – ад'юнктом, 28 березня 1840 р. – виконуючим обов'язки екстраординарного професора в Університеті Св. Володимира на кафедрі всесвітньої та російської історії і статистики [1, с.183-184]. У 1838–1844 роках В. Ф. Домбровський був вчителем географії та історії у Київському інституті шляхетних дівчат. У 1839 р. історик був відряджений для огляду навчальних закладів Волинської губернії. У 1843 р. вчений був призначений членом Тимчасової комісії для розгляду давніх актів. У 1844 р. В. Ф. Домбровський був прийнятий у Копенгагенське королівське товариство північних антикварів [1, с.184].

Як згадував студент Микола Гербель (1827–1883), майбутній російський поет, перекладач, редактор і видавець, студенти із задоволенням відвідували лекції В. Ф. Домбровського, аудиторія завжди була повною [4]. Популярності вченого серед київської інтелігенції сприяли цікаві привселюдні лекції з російської історії, які

він започаткував і проводив протягом двох зим 1841–1842 рр.

Василь Федорович Домбровський досліджував історію правобережних українських земель. Зібрані у 1839 р. під час відрядження для огляду навчальних закладів Волинської губернії матеріали він опублікував у нарисах «Острожская старина» [7] та «Луцк» [8], які були написані подорожніми нотатками. Поряд із викладом літописних і відомих історичних фактів автор наводив і свої особисті враження від описуваних місць. Праці були одними з перших краєзнавчих досліджень Правобережжя України, для свого часу становили значний науковий інтерес. Друкувалися вони у започаткованому М. О. Максимовичем альманасі «Киевлянин» [34, с.64].

У праці «Очерк г. Чернигова и его области в древнее и новое время» [9; 34, с.64], надрукованій у 1846 р. після смерті В. Ф. Домбровського, автор, повторив відомості літописів, окреслив історію Сіверських земель та Чернігова у стародавній і новий час. Історію Кременецького замку розглянув вчений у невеличкій праці «О Кременецком замке» [10; 34, с.64], надрукованій у 1850 р.

Вчені Університету Св. Володимира були серед перших і постійних працівників Тимчасової комісії для розгляду давніх актів (1843–1921), яка у літературі традиційно називається Київською археографічною комісією [37].

Київська археографічна комісія була заснована у Києві як спеціалізована наукова інституція для вивчення та розробки практичних, теоретичних і методичних проблем археографії та офіційно існувала як урядова установа при канцелярії Київського військового, Подільського і Волинського генерал-губернатора, була першою загальноукраїнською інституцією та одним із найбільших і найавторитетніших центрів виявлення, вивчення та публікації джерел історії України XIV–XVIII ст. на Наддніпрянщині. Київська археографічна комісія консолідувала українських істориків і археографів Наддніпрянської України, в основному вчених Університету Св. Володимира [17; 30; 39]. Внесок професора Університету Св. Володимира В. Ф. Домбровського у формування української археографії у 50-ті роки XIX ст. був цінний і важливий. Вчений був одним із чотирьох членів-співзасновників Київської археографічної комісії. Підпис історика поруч із підписами М. О. Максимовича, М. Д. Іванишева, С. І. Шодуара, стояв під актом 19 листопада 1843 р. її установчого зібрання. Професору Домбровському було доручено редагувати історичні пам'ятки її видань, юридичні – мав редагувати професор Іванишев, а пам'ятки словесності й освіти – професор Максимович [17, с.18-22, 26].

21 січня 1844 року були визначені перші кроки роботи членів Київської археографічної комісії: М. О. Максимович мав опрацьовувати акти Луцького братства, М. Д. Іванишев – ви-

вчати юридичну пам'ятку «Устав на волоки» 1577 року, В. Ф. Домбровський – пояснити появу та розповсюдження унії на Правобережній Україні, досліджуючи луцькі та володимирські актові книги [30, с.69]. Як стверджує О. І. Журба [12] саме завдяки зусиллям і наполегливій праці В. Ф. Домбровського були збережені безцінні пам'ятки минулого Волині. Результатом наукової експедиції історика влітку 1843 р. на Волинь за маршрутом Київ – Житомир – Кременець – Почаїв – Луцьк – Володимир-Волинський – Київ (понад 1000 км) було зібрано документів, що склали фундаментальну джерельну базу видань Київської археографічної комісії. Важливою була діяльність вченого у складанні коротких описів архівів на Волині, де на той час збереглося чимало рукописних реліктів та судово-адміністративних книг XVII – XVIII ст. Першим із діячів Київської археографічної комісії В. Ф. Домбровський оцінив значення актових книг для історичної науки і археографії [11, с.48-54] та зробив спробу їхньої класифікації [12, с. 135-138, 138-140].

Із кінця 50-х р. XIX ст. видавнича діяльність Київської археографічної комісії велася переважно через публікацію матеріалів актових книг Правобережної України. Зібрані В. Ф. Домбровським історичні документи стали джерельною базою перших її видань. За підрахунками О. І. Журби вони становили 31 % загальної кількості документів, що увійшли до двох перших відділів першого тому «Пам'ятников» [12, с.41]. А висловлені істориком думки й запропоновані теми (видання матеріалів з історії унії, про життя на Волині князя А.М. Курбського) були здійснені у наступних працях його колегами.

Восени 1844 р. через хворобу, а потім смерть В. Ф. Домбровського викладання російської історії в університеті припинилося взагалі. Міністр народної освіти запропонував кандидатуру нового викладача – магістра російської історії М. І. Костомарова, але 2 листопада 1844 р. Рада університету її забалотувала. Проте 31 липня 1845 р. історика було переведено із рівненської гімназії до Києва на посаду старшого вчителя історії у першу Київську гімназію [24, с.4].

Промовисту характеристику М. І. Костомарова – вчителя у цей період навів у споминах тодішній гімназист, майбутній видатний український і російський живописець Микола Миколайович Ге: «Николай Иванович Костомаров был самым любимым учителем всех. Не было ни одного ученика, который бы не слушал его рассказов о российской истории. Уроки Николая Ивановича были духовными праздниками. Его урока все ждали. Такое же впечатление он производил в женском пансионе и потом в университете» [3].

У третьому розділі своєї автобіографії М. І. Костомаров поділився спогадами про київський

період професури в Університеті Св. Володимира: «В конце мая [1846 р. – О.Т.] меня известили, что университет Св. Владимира желает избрать меня в преподаватели русской истории вместо недавно умершего Домбровского, но с тем, чтобы я прочитал в совете пробную лекцию....» [16, с. с.476]. Историк згадував: «... лекция моя вышла настолько богата сведениями, сколько и примерами свидетельств, приводимых мною в подлинниках: она произвела самое хорошее впечатление» [16, с.476]. М. І. Костомаров відзначав: «[...] я был принят единогласно и не оказалось ни одного голоса, противного моему избранию. То был один из самых светлых и памятных дней моей жизни. Университетская кафедра давно уже для меня была желанною целью, которой достижения, однако, я не надеялся так скоро» [16, с. с.476]. У другій половині серпня 1846 р. М. І. Костомаров «был приглашен читать вступительную лекцию в университете. Моя первая лекция прошла как нельзя лучше; слушателей было огромное число, и кроме того ее посетили несколько профессоров университета» [16, с.476].

М. І. Костомаров неодноразово відзначав, що київський період професури був одним із самих світлих і щасливих моментів у його житті: «Так началась моя кратковременная профессорская карьера. С тех пор я начал жить в совершенном уединении, погрузившись в занятия историей; время мое поглощалось писанием лекций по русской истории, которых надобно было каждую неделю приготовить четыре. Кроме того я иногда принимался за Богдана Хмельницкого, дополняя написанное мною некоторыми источниками, отысканными в университетской библиотеке. Потом я принялся писать «Славянскую мифологию», что, впрочем, было частию читаемых мною лекций» [16, с.476].

М. І. Костомаров вперше на практичних заняттях почав використовувати джерела, його заняття відзначалися ентузіазмом, вмінням залучати студентів до активної праці, завоювали їхні симпатії. У додатку до звіту університету за 1846–1847 навчальний рік знаходимо звіт М. І. Костомарова за перше півріччя, датований 11 груднем 1846 р.: «После назначения преподавателем русской истории в Императорский университет Св. Владимира только в августе 1846, я исключительно посвятил свои занятия составлению лекций, из которых прочитанные о языческом периоде российской истории будут напечатаны и в начале будущего 1847 выйдут отдельным произведением. Кроме того, я, по поручению Киевской археографической комиссии, готовил к печати летопись Величка, которая относилась к истории Гетманщины, ко времени Богдана Хмельницкого» [34, с.26-27].

В автобіографії М. І. Костомаров відзначав: «В кругу профессорском я вообще мало вращался, будучи сильно поглощен кабинетною деятельностью» [16, с.477]. Із повагою

згадував вчений про Івана Яковича Нейкирха, професора грецької мови і словесності [1, с.476-488; 16, с.477]. Спогадував і про Олексія Івановича Ставровського [1,с.619-622;16,с.477]: «Профессор всеобщей истории Ставровский был человек, обладавший большою памятью, но почти не знакомивший своих слушателей с современными способами обработки истории и критикой источников; в его преподавании, как замечали студенты, слышалось что-то семинарское». Відмічав професора філософії Ореста Марковича Новицького [1,с.489-528;16,с.477]. Споминав Михайла Олександровича Максимовича [1,с.379-397;.16,с.477]: «Бывший профессор русской словесности М. А. Максимович в то время уже выбыл из университета, но, живя на своем хуторе близ Золотоноши, часто приезжал в Киев, где виделся со мною. Это был человек [...] очень умный и беспристрастный в тех частях, которые были ему хорошо знакомы. Беседы с ним были вообще приятны...». Про Миколу Дмитровича Іванишева [1, с.207-224;16,с.477-478] згадував: «В юридическом факультете видное место занимал Иванишев, впрочем, не столько по преподаванию, сколько по издательской своей деятельности, так как он занимался редакцией письменных памятников, которые начала печатать Временная комиссия для разбора актов, учрежденная в Киеве при генерал-губернаторе, которой членом сделан был и я, взявши на себя издание летописей Величка».

М. І. Костомаров охарактеризував тогочасне студентство [16, с.478], поділився думками щодо заходів влади стосовно русифікації [16, с.478], спостереженнями про кращу підготовку польського студентства [16, с.478-479]. Підмічав і стосунки між викладачами та студентами: «Между профессорами и студентами также мало было интимного сближения, да и начальство, видимо, не желало его, а поддерживало в профессорах потребность держать себя с начальническим тоном» [16, с.479]. Пригадував, що отримав зауваження через дружнє ставлення до студентів: «Были даже примеры, что профессорам делались замечания, что они обращаются запанибрата со студентами, указывалось профессорам, что этим они роняют свое достоинство. Такое замечание получил и я вследствие того, что начал приглашать к себе по вечерам студентов, в которых замечал особую склонность к читаемому мною предмету» [16, с.479]. «Причиною тому был господствующий тогда дух субординации и боязнь возникновения политического вольнодумства, которое, как полагали начальствующие лица, могло явиться в молодежи, близко познакомившейся с духом и душевными идеями своих наставников», – підсумовував історик [16, с.479]. Микола Костомаров висновував: «Понятно, что при таком натянутом отношении между профессорами и студентами нельзя было ожидать никакого утешительного влияния наставников на учащихся. Профессор довольствовался тем,

что отбарабанил свою лекцию, мало обращая внимания, как легла на душу слушателей эта лекция и что она пробудила в их сердце и уме, а студент считал себя выполнившим свою обязанность тем, что вызубрил записанную им профессорскую лекцию и буквально проговорил ее на экзамене или на репетиции. Таким образом, из этого очерка духа, господствовавшего в университете того времени, даже и при некоторых профессорах, отличавшихся дарованием и преданных науке, не могло возникнуть ничего живого и богатого задатками для будущего» [16, с.479].

Частину лекцій, які історик читав в Університеті Св. Володимира протягом другої половини 1846 р. склала етнографічна праця М. І. Костомарова «Славянская мифология» [25] в якій вчений дослідив стародавні поетичні уявлення предків слов'ян на природу, їхнє світосприймання та міфологію. Описуючи свята Лада, Купала, Коляду та інші, Микола Костомаров відзначав, що слов'яни – язичники, попри багатобожство, визнавали лише одного бога – батька природи [19, с. XXXV-XLIV].

«Славянская мифология» була побудована на уривках старовини, які збереглися у народних переказах, легендах, казках, замовляннях, віруваннях, піснях, досліджувалися за писемними пам'ятками. Микола Костомаров пов'язав історико-літературний матеріал із фольклорним. Побіжно у творі прослідковано зв'язок обрядової поезії із культом предків та аграрно-виробничим характером обрядово-календарної поезії. У кожному народному святі, обряді весняно-літнього циклу історик виділяв паралельно чотири значення: релігійне, аграрне, родинне, поминальне. Відомості видатної історичної пам'ятки слов'янства – «Слова о полку Ігоревім» – уважав важливим свідченням міфічних уявлень східних слов'ян про давні віки [23].

У часи М. І. Костомарова проблема реконструкції національної міфології мала велике значення. Існування розвиненої міфології обґрунтовувало повноцінність кожного народу. На думку вченого слов'янські народи мали вже у язичницький період свого життя досить розвинену систему вищої міфології, значні залишки якої збереглися у пізнішому фольклорі, зокрема українців і росіян. Цю тезу автор науково обґрунтував, окресливши своє завдання як дослідження єдиної системи міфології слов'янських народів, основу якої він бачив у культі сонця і небесних світил. Для цієї мети М. І. Костомаров застосував значний порівняльний матеріал із міфології інших народів світу, користувався працями представників німецької догримівської символічної школи Георга Фрідріха Крейцера (1771–1858), німецької історико-міфологічної школи Карла Отфрида Мюллера (1797–1840), слов'янських вчених Павла Йозефа Шафарика (1795–1861), Яна

Коллара (1793–1852), Франтішека Палацького (1798–1876), був обізнаний із поглядами Якова Гріма (1783–1863) на міфологію як на народну творчість [23].

Наукові пошуки та гіпотези М. І. Костомарова перебували в руслі європейської етнографії й фольклористики кінця XVIII – середини XIX ст. Праця «Славянская мифология» була надрукована старослов'янським кирилівським шрифтом у 1847 р. Як підкреслював М. Т. Яценко, головним у «Славянской мифологии» є доведення думки про те, що єдиною верховною силою у слов'ян у різних іпостасях було божество, яке уособлювало світло і сонце (вогонь), якому протистоїть Чорнобог – носій зла та ворог світлоносної основи, життя і добра [40, с.18-19]. Зацікавленість М. І. Костомарова слов'янською міфологією відбувалася в атмосфері просвітительського і романтичного зацікавлення народним життям та народною поезією, а сама праця стала важливим етапом у дослідженні міфології в Україні і Росії.

На переконання автора статті праця «Славянская мифология», яка була написана на початку наукової кар'єри М. І. Костомарова, виявила його палкий інтерес досліджувати духовне життя, світогляд, міфологію, традиції і звичаї народу. «Славянская мифология» виразно розкрила пристрасну зацікавленість вченого досліджувати історію народу та його духовне життя, яка супроводжувала історика протягом всього його життя та сформувала його як засновника народницького напрямку в історіографії. [27]. Історик став першим ученим Східної Європи, який радикально змінив підхід до роботи історика, вивчаючи історію народу в його соціокультурній цілісності і єдності найрізноманітніших сфер життя.

Університет Св. Володимира, в якому видатний історик розпочав свою викладацьку та наукову діяльність, першим відзначив його вчені заслуги: у 1864 р. він визнав Миколу Івановича Костомарова доктором історії, а святкуючи п'ятидесятиріччя свого існування у 1884 році обрав почесним членом.

За дорученням Київської археографічної комісії М. І. Костомаров готував до друку видання наймонументальнішого твору української історико-мемуарної прози XVII–XVIII ст. – літопису Самійла Величка, який разом із літописом Самовидця, літописом Григорія Грабянки та «Історією Русів» утворив комплекс козацької історіографії. Літопис Самійла Величка написаний українською літературною мовою XVIII століття з елементами народної мови є одним з найголовніших та найвірогідніших творів української історіографії другої половини XVI – початку XVIII століття. У Київській археографічній комісії окрім Миколи Костомарова працювали кирило-мефодіївці Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, Опанас Маркович, Іван Посяда, Георгій Андрузький. Готувати до друку

видання літопису Самійла Величка Миколі Костомарову допомагав Микола Гулак. У підготовці перекладу джерел української історії з латини вченому допомагали Опанас Маркович, Іван Посяда, Георгій Андруський [5; 18; 24].

Літопис Самійла Величка був надрукований Київською археографічною комісією у 1848–1864 роках у чотирьох томах вже після арешту історика за назвою «Летопись событий в юго-западной России в XVIII веке» за рукописом, який академік М. П. Погодін у 1840 р. придбав на аукціоні відомого колекціонера, автора «Опыта в древней русской дипломатике» Ляптева. Перший том літопису Самійла Величка був надрукований у 1848 р. під редакцією М. А. Рігельмана, другий – у 1851 р., третій – у 1855 р., четвертий – у 1864 р. 1991 р. літопис Самійла Величка було перевидано [2].

Після арешту Миколи Івановича Костомарова через участь у Кирило-Мефодіївському товаристві кафедра російської історії Університету Св. Володимира стала вакантною. На вільну кафедру російської історії був запрошений Платон Васильович Павлов (1823–1895) [1, с. 533–537; 31], який працював на ній протягом дванадцяти років, створив свою наукову школу, яскравим представником якої став його учень, згодом професор Університету Св. Володимира Іван Васильович Лашніков (1823–1869) [1, с. 357–365; 35]. Період плідної праці П. В. Павлова автор статті відносить до другого періоду становлення школи істориків Університету Св. Володимира, висвітлення якого очікує окремої статті.

Висновки. Підсумуюмо, школа істориків Університету Св. Володимира формувалася

упродовж XIX ст. Її перший період становлення пов'язаний із викладацькою та науковою діяльністю викладачів кафедри російської історії Василя Федоровича Домбровського та Миколи Івановича Костомарова, які у стінах Університету Св. Володимира формувалися як університетські викладачі та науковці.

В. Ф. Домбровський передчасно пішов з життя у 35-літньому віці і не реалізував свого багатобічного потенціалу викладача та науковця. Проте український історик, професор Університету Св. Володимира, археограф Василь Федорович Домбровський має зайняти почесне місце серед викладачів і вчених України першої половини XIX ст. Своєю педагогічною працею та власним дослідницьким прикладом він надихав сучасників вивчати історію рідної землі, краю, міста, досліджувати історичну і культурну спадщину українського народу, а його внесок у формування української археографії був вагомим для свого часу і позитивно позначився на її роботі.

М. І. Костомаров саме київський період роботи в Університеті Св. Володимира вважав одним із найщасливіших і найсвітліших моментів свого життя. Саме тоді було значущо сформовано спрямування всього його подальшого життєвого шляху як громадянина, історика та вченого.

Отже, Василь Федорович Домбровський та Микола Іванович Костомаров стояли біля витків школи істориків Університету Св. Володимира на першому етапі її становлення, започатковували її традиції, вивчення, розробку, видання документальної історії України, закладали традиції українського освітянського і наукового простору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Биографический словарь профессоров и преподавателей Университета Св. Владимира (1834–1884) [Текст] / под ред. В. С. Иконникова. – Киев : Тип. Ун-та Св. Владимира, 1884. – 848 с.
2. Величко, С. В. Літопис. Т. 1. [Текст] / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1991. – 371 с. Літопис. Т. 2. [Текст] / Пер. з книжної української мови, комент. В. О. Шевчука; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1991. – 642 с.
3. Ге, М. М. Киевская гимназия в 40-х годах XIX ст. [Текст] / Микола Ге / Сборник в пользу недостаточных студентов университета Св. Владимира. – СПб., 1895. – С. 59–60.
4. Гербель, М. Лицей князя Безбородко / Гимназия высших наук и лицей кн. Безбородько [Текст] / М. Гербель. – СПб., 1881. – Отд. I – 474 с. – С. 390.
5. Гончарук, П. Участь кирило-мефодіївців у діяльності Київської тимчасової комісії для розшуку староданих актів [Текст] / П. Гончарук // Київська старовина, 1993. – Ч. 4. – С. 71–77.
6. Домбровський, В. Ф. [Текст] // Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза. И. А. Ефрона. – СПб., 1893. – Т. X-а. – С. 945–946.
7. Домбровський, В. Ф. Острожская старина [Текст] / В. Ф. Домбровський // Киевлянин. – Кн. I. – 1840. – С. 81–118.
8. Домбровський, В. Ф. Луцк [Текст] / В. Ф. Домбровський // Киевлянин. – Кн. II. – 1841. – С. 49–67.
9. Домбровський, В. Ф. Очерк г. Чернигова и его области в древнее и новое время [Текст] / В. Ф. Домбровський. – Киев, 1846. – 49 с.
10. Домбровський, В. Ф. О Кременецком замке [Текст] / В. Ф. Домбровський // Киевлянин, 1850. – С. 39–44.
11. Журба, О. І., Ковальський, М. П. Значення діяльності В. Ф. Домбровського у становленні Київської археографічної комісії [Текст] / О. І. Журба, М. П. Ковальський // Вісник Київського університету. Історичні науки. – 1989. – Вип. 31. – С. 48–54.
12. Журба, О. І. Київська археографічна комісія. 1843 – 1921. Нарис історії і діяльності [Текст] / О. І. Журба. – К.: Наукова думка, 1993. – 186 с.
13. Коваль, О. Домбровський Василь Федорович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник

- [Текст] / О. М. Коваль / Упоряд. О. М. Коваль, І. Б. Матяш, В. С. Шандра. – Випуск перший (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С.117.
14. Козачок, Я. В., Горленко, О. А. Забуттю не підлягає. Микола Костомаров і Кирило-Мефодіївське товариство [Текст] : монографія / Я. В. Козачок, О. А. Горленко, Національний авіаційний ун-т. – К. : НАУ, 2007. – 80 с. – Бібліогр.: с. 75-78.
15. Костомаров, Микола Іванович (1817-1885). [Текст] Київський національний університет імені Тараса Шевченка : Незабутні постаті / [Авт.-упор. О. Матвійчук, Н. Струк ; Ред. кол.: В.В. Скопенко, О.В. Третяк, Л.В. Губерський, О.К. Закусило, В.І. Андрейцев, В.Ф. Колесник, В.В. Різун та ін.]. – Київ : Світ Успіху, 2005. – С. 191-192.
16. Костомаров, Н. И. Исторические произведения. Автобиография [Текст] / Микола Костомаров / Сост. и ист.-биограф. очерк В. А. Замлинского; Примеч. И. Л. Бутича. – 2-е изд. – К.: Лыбидь, 1990. – 736 с. («Памятники исторической мысли Украины»).
17. Левицкий, О. И. Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов 1843–1893. Историческая записка о ее деятельности [Текст] / О.И. Левицкий/. – К., 1893. – 140 с.
18. Міяковський, В. Кирило-Мефодіївці в археографічній комісії) [Текст] / В. Міяковський // Ювілейний зб. на пошану акад. Мих. Серг. Грушевського з нагоди шістдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. – Т. 1. – К., 1928. – С. 312-323.
19. Науменко, В. Н. И. Костомаров как этнограф [Текст] / Володимир Науменко // Киевская старина, 1885. – N 5. – С. XXXV-XLIV.
20. Пінчук, Ю. Вибрані студії з костомаровознавства [Текст] / Ю.А. Пінчук / Ред. колегія: П. Сохань (голова), Д. Бурім, І. Гирич, Я. Калакура, О. Маврін, В. Наулко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського [Текст] / Ю.А. Пінчук. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2012. – 608 с.
21. Пінчук, Ю.А. Костомаров Микола Іванович [Текст] [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2008. – 568 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kostomarov_M
22. Пінчук, Ю.А. М. І. Костомаров у Києві (1844–1847 рр.) [Текст] / Ю.А. Пінчук // Український історичний журнал, 1992. – № 5. – С. 3-15.
23. Попов, П. Н. Костомаров як фольклорист і етнограф [Текст] / Павло Попов /. – К.: Наукова думка, 1968. – 113 с.
24. Сергієнко, Г. Я. Діяльність Т.Г. Шевченка у Київській археографічній комісії (1845 - 1847 рр.) [Текст] / Г. Я. Сергієнко // Український історичний журнал, 1991. – Ч. 3. – С. 43-54.
25. Славянская мифология. Сочинение Николая Костомарова. Извлечение из лекций, читанных в университете Св. Владимира во второй половине 1846 г. – [Текст] / Микола Костомаров /. – К., 1847. – 113 с. Костомаров, М. І. Слов'янська міфологія [Текст] / Микола Костомаров / Упоряд., приміт. І. П. Бетко, А. М. Полотай; вступна ст. М. Т. Яценка. – К.: Либідь, 1994. – 384 с («Літературні пам'ятки України»).
26. Тарасенко, О. О. З історії становлення та розвитку історичної освіти в Київському імператорському університеті Св. Володимира (до 175 річчя від дня заснування) [Текст] / О. О. Тарасенко // Історична думка, № 1(2), 2010. – 59 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/6385/1/O_Tarasenko_IS.pdf
27. Тарасенко, О. Представники народницького напрямку Микола Костомаров та Іван Лашніков (школа істориків університету Св. Володимира) [Електронний ресурс] / Ольга Тарасенко // ScienceRise. – 2015. – Т. 11, N 1 (16). – Режим доступу: DOI : 10.15587/2313-8416.2015.53749. Режим доступу: <http://journals.urau.ua/sciencrise/article/view/53749/50364>
28. Тарасенко, О. Становлення вітчизняної історичної освіти у Київському університеті [Текст] / Ольга Тарасенко / 150 років розвитку вітчизняної історичної науки в Київському університеті: Матеріали Республіканської науково-практичної конференції. Київ, 20-21 жовтня 1992 р. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 1993. – С. 39-43, 188.
29. Тарасенко, О. Школа істориків Університету Св. Володимира: штрихи до творчого портрету Василя Федоровича Домбровського / Ольга Тарасенко // Science Rise, 2015. – Т. 7, № 1(12). – С. 37-41. – Режим доступу : DOI :10.15587/2313-8416.2015.47223
30. Тарасенко, Ольга Олексіївна. Діяльність вчених Університету Св. Володимира в Київській археографічній комісії у 50-х – 80-х роках XIX ст. [Текст] / О. О. Тарасенко / Київ у соціокультурному просторі XIX – XXI століть: національний та європейський контекст. Матеріали Всеукр. науково-практичної конференції. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 67-72.
31. Тарасенко, Ольга. Викладацька діяльність П. В. Павлова в Університеті Св. Володимира у середині XIX ст. [Текст] / О.О. Тарасенко // Література та культура Полісся, 2007. – № 38. – С. 236-248.
32. Тарасенко, Ольга. Внесок наукової школи істориків Київського університету у становлення національної історичної освіти і науки [Текст] / Ольга Тарасенко / Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Образ епохи. Культурне середовище Києва кінця XIX – початку XX ст.». Київ, Будинок вчених НАН України 20-22 листопада 1995 р. Міжнародний Фонд «Відродження», 1995. – С. 152-154.
33. Тарасенко, Ольга. Класична наукова школа істориків Київського університету Св. Володимира у XIX ст. [Текст] / Ольга Тарасенко / Історія. Частина I: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українців. Міжнародна асоціація українців, Національна академія наук України, 1996. – С. 225-228.
34. Тарасенко, Ольга. Становлення та розвиток історичної освіти та науки у Київському університеті у 1834–1884 рр. [Текст] / Ольга Тарасенко. – К.: Логос, 1995. – 276 с.
35. Тарасенко, Ольга. Формування наукових шкіл істориків в Університеті Св. Володимира: Іван Васильович Лашніков [Текст] / О. О. Тарасенко // Київські історичні студії, 2015. – № 1. – С. 108-114.

36. Тарасенко, О. О. Спогади Миколи Костомарова (школа істориків Університету Св. Володимира) [Текст] / О. О. Тарасенко // Грانی, 2015. – № 11 (127).
37. Торжественное публичное собрание Киевской комиссии для разбора древних актов в день пятидесятилетнего ее юбилея 19 ноября 1893 года [Текст]. – К., 1893. – 36 с.
38. Шевченко, Л. В. Домбровський Василь Федорович [Текст] / Л. В. Шевченко / [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України. Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : Наукова думка, – К. : Наукова думка, 2004. – 688 с. : іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/index.php?encyclor&termin=Dombrovsky_V
39. Ясь, О. В. Київська археографічна комісія [Текст] / О. В. Ясь / [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : Наукова думка, 2007. – 528 с. : іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kyivska_arkh_komisiya
40. Яценко, М. Т. М. І. Костомаров - фольклорист і літературознавець [Текст] / Михайло Яценко / Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / Упоряд., приміт. І. П. Бетко, А. М. Полотай; вступна ст. М. Т. Яценка. – К.: Либідь, 1994. – С. 18-19.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2015

REFERENCES:

1. Byohrafycheskyi slovar professorov y prepodavatelei Unyversyteta Sv. Vladymyra (1834–1884) (Biographical Dictionary of Professors and Teachers of the University of St. Vladimir (1834–1884)). Kiev, 1884, 860 p.
2. Velychko, S. V. Litopys. T. 1. (Chronicle). Kyiv. 1991. 371 p. Litopys. T. 2. (Chronicle). Kyiv. 1991. 642 p.
3. He, M. M. Kyeveskaia hymnazyia v 40-kh hodakh XIX st. (Kyiv gymnasium in the 40s of the XIX c.). *Sbornyk v polzu nedostatochnikh studentov unyversyteta Sv. Vladymyra*. SPb., 1895. Pp. 59-60.
4. Herbel, M. Lytsei kniazia Bezborodko (Lyceum of Prince Bezborodko). *Hymnazyia visshykh nauk y lytsei kn. Bezborodko*. SPb. 1881. Sec. I. 474 p. P. 390.
5. Honcharuk, P. Uchast kyrylo-mefodiivtsiv u diialnosti Kyivskoi tymchasovoi komisii dla rozshuku starodanih aktiv. (Participation of Cyril and Methodian members in the activities of the Kyiv Temporary Commission for search the ancient acts). *Kyivska starovyna*, 1993. No. 4. Pp. 71-77.
6. Dombrovskiy, V. F. (Dombrovsky V. F.). Entsiklopedycheskyi slovar F. A. Brokhauza. Y. A. Efrona. SPb., 1893. T. X-a. Pp. 945-946.
7. Dombrovskiy, V. F. Ostrozhskaia staryna (Ostrog antiquity). *Kyevliany*. Vol. I. 1840. Pp. 81-118.
8. Dombrovskiy, V. F. Luts'k (Lytsk). *Kyevliany*. Vol. II. 1841. Pp. 49-67.
9. Dombrovskiy, V. F. Ocherk h. Chernykhova y ego oblasti v drevney y novoye vremia (Chernigiv essay and its region in old and new time). Kyiv, 1846. 49 p.
10. Dombrovskiy, V. F. O Kremenetskom zamke (About Kremenets castle). *Kyevliany*, 1850. Pp. S. 39-44.
11. Zhurba, O. I., Kovalskiy, M. P. Znachenня diialnosti V. F. Dombrovskoho u stanovlenni Kyivskoi arkheohrafichnoi komisii (The significance of V. F. Dombrovsky activity in Kyiv Archaeography Commission). *Visnyk Kyivskoho universytetu. Istorychni nauky*. 1989. Iss. 31. Pp. 48-54.
12. Zhurba, O. I. Kyivska arkheohrafichna komisii. 1843 – 1921. (Kyiv Archaeography Commission. 1843-1921.). *Narys istorii i diialnosti*. Kyiv. 1993. 186 p.
13. Koval, O. Dombrovskiy Vasyl Fedorovich (Dombrovsky Vasyl' Fedorovich). *Ukrainski arkhivisty: Biobliohrafichniy dovidnyk. Vypusk pershyi (XIX st. – 1930-ies)*. Kyiv, 1999. p. 117.
14. Kozachok, Ya. V., Horlenko, O. A. Zabuttyi ne pidliahaie. Mykola Kostomarov i Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo (Not To Be Forgotten. Mykola Kostomarov and Cyril and Methodius Society). Kyiv, 2007, 80 p.
15. Kostomarov, Mykola Ivanovich (1817-1885). Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka : Nezabutni postati (Kostomarov, Mykola Ivanovich (1817-1885)). Kyiv, 2005, pp. 191-192.
16. Kostomarov, N. Y. Ystorycheskye proyzvedeniya. Avtobyohrafiya (Historic works. Autobiography). Kiev, 1990, 736 p.
17. Levytskyi, O. Y. Piatydesiatyetye Kyevskoi komysy dlia razbora drevnykh aktov 1843–1893. (The fiftieth anniversary of Kyiv Commission of investigation of ancient acts. 1843-1893). *Ystorycheskaia zapyska o ee deiatelnosti*. Kyiv, 1893. 140 p.
18. Miiakovskiy, V. Kyrylo-Mefodiivtsi v arkheohrafichnii komisii (Cyril and Mefody members in Archaeography Commission). *Yuvileinyi zb. na poshanu akad. Mykh. Serh. Hrushevskoho z nahody shistdesiatoi richnytsi zhyttia ta sorokovykh rokovyn naukovo diialnosti*. T. 1. Kyiv, 1928. Pp. 312-323.
19. Naumenko, V. N. Kostomarov kak etnograf (M. Kostomarov as ethnographer). *Kyevskaia staryna*, 1885. No. 5. Pp. XXXV-XLIV.
20. Pinchuk, Yu. Vybrani studii z kostomarovoznavstva (Selected studies of kostomarovnavstva). Kyiv, 2012, 608 p.
21. Pinchuk, Yu. A. Kostomarov Mykola Ivanovich (Kostomarov Mykola Ivanovich). *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. T. 5: Kon-Kiu. Kyiv, 2008, 568 p. Regime to access: http://www.history.org.ua/?termin=Kostomarov_M
22. Pinchuk, Yu. A. M. I. Kostomarov u Kyievi (1844–1847) (M. I. Kostomarov in Kyiv (1844–1847)). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1992, no. 5, pp. 3-15.
23. Popov, P. N. Kostomarov yak folkloryst i etnograf (M. Kostomarov as folklorist and ethnographer). Kyiv. 1968. 113 p.
24. Serhiienko, H. Ya. Diialnist T. H. Shevchenka u Kyivskii arkheohrafichnii komisii (1845 - 1847 rr.) (Shevchenko activity in Kyiv Archaeography Commission (1845-1847)). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1991. Vol. 3. Pp. 43-54.

25. Slavianskaia myfolohiia. (Slavic mythology). Sochyneniye Nikolaia Kostomarov. Yzvlachenye yz lektsyi, chytannikh v unyversytete Sv. Vladymyra vo vtoroi polovynе 1846 h. Kyiv, 1847. 113 p. Kostomarov, M. I. Slovianska mifolohiia (Slavic mythology) Uporiad., prymit. I. P. Betko, A. M. Polotai; vstupna st. M. T. Yatsenka. Kyiv, 1994. 384 p.
26. Tarasenko, O.O. Z istorii stanovlennia ta rozvytku istorichnoi osvity v Kyivskomu imperatorskomu unyversyteti Sv. Volodymyra (do 175 richchia vid dnia zasnuvannia) (To the history of formation and development of historic education at Kyiv Imperial University by St. Volodymyr (to 175 anniversary of the foundation)). *Istorychna dumka*, no. 1(2), 2010, 59 p. Regime to access: http://elibrary.kubg.edu.ua/6385/1/O_Tarasenko_IS.pdf
27. Tarasenko, O. O. Predstavnyky narodnytskoho napriamku Mykola Kostomarov ta Ivan Lashniukov (shkola istorykiv Unyversytetu Sv. Volodymyra) (Populist direction of representatives Mykola Kostomarov and Ivan Lashniukov (St. Volodymyr historians' scientific school)). *ScienceRise*. 2015. T. 11, N 1 (16). Pp.64-68. Regime to access: DOI : 10.15587/2313-8416.2015.53749. Regime to access: <http://journals.urau.ua/sciencerrise/article/view/53749/50364>
28. Tarasenko, O. Stanovlennia vitchyznianoї istorichnoi osvity u Kyivskomu unyversyteti. (Formation of a domestic historical science at Kyiv University). 150 rokiv rozvytku vitchyznianoї istorichnoi nauky v Kyivskomu unyversyteti: Materialy Respublikanskoї naukovo-praktychnoi konferentsii. Kyiv, 20-21 October 1992. *Kyivskyi natsionalnyi unyversytet imeni Tarasa Shevchenka*, 1993. Pp. 39-43, 188.
29. Tarasenko, O. Shkola istorykiv Unyversytetu Sv. Volodymyra: shtrykhy do tvorchoho portretu Vasylii Fedorovycha Dombrovskoho (St. Volodymyr University historians' scientific school: features to the creative portrait of Vasylii Fedorovych Dombrovsky). *Science Rise*. 2015, – T.7, no. 1(12), pp. 37-41. Regime to access: DOI : 10.15587/2313-8416.2015.47223; <http://journals.urau.ua/sciencerrise/article/view/47223/43667>
30. Tarasenko, Olha Oleksiivna. Diialnist vchenykh Unyversytetu Sv. Volodymyra v Kyivskii arkhеohrafichnii komisii u 50-kh–80-kh rokakh XIX st. (Activity of Scientists of St. Volodymyr University in Kyiv Archeographic Commission in the 50th–80th years of XIX century). *Kyiv u sotsiokulturnomu prostori XIX–XXI stolit: natsionalnyi ta yevropeyskyi kontekst. Materialy Vseukr.naukovo-praktychnoi konferentsii. Kyivskyi unyversytet imeni Borysa Hrinchenka*. Kyiv, 2011, pp. 67-72.
31. Tarasenko, Olha. Vykladatska diialnist P. V. Pavlova v Unyversyteti Sv. Volodymyra u seredyni XIX st. (P.V. Pavlov teaching activity at the St. Volodymyr University in the middle of the XIX century). *Literatura ta kultura Polissia*, 2007, no. 38, pp. 236-248.
32. Tarasenko, Olha. Vnesok naukovoї shkoly istorykiv Kyivskoho unyversytetu u stanovlennia natsionalnoї istorichnoi osvity i nauky (Contribution of the scientific school of historians of Kyiv University to the formation of national historical education and science). *Zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoї naukovoї konferentsii Obraz epokhy. Kulturne seredovyshche Kyieva kintsia XIX – pochatku XX st.. Kyiv, Budynok vchenykh NAN Ukrainy 20-22 lystopada 1995 r. Mizhnarodnyi Fond Vidrozhennia*, 1995. Pp. 152-154.
33. Tarasenko, Olha. Kласична naukova shkola istorykiv Kyivskoho unyversytetu Sv. Volodymyra (The classical Scientific School of Historians of St. Volodymyr University in the XIXth century). *Istoriia. Chastyna I: Tezy ta povidomlennia III Mizhnarodnoho konhresu ukrainistiv. Mizhnarodna asotsiatsiia ukrainistiv, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*, 1996, pp. 225-228.
34. Tarasenko, Olha. Stanovlennia ta rozvytok istorichnoi osvity ta nauky u Kyivskomu unyversyteti u 1834–1884 rr. (Formation and development of historical education and science at Kyiv University in 1834-1884). Kyiv, 1995, 276 p.
35. Tarasenko, Olha. Formuvannia naukovykh shkil istorykiv v Unyversyteti Sv. Volodymyra: Ivan Vasylovych Lashniukov (Formation of historians' scientific schools at St. Volodymyr University: Ivan Vasylovych Lashniukov). *Kyivski istorichni studii*, 2015, no. 1, pp.108-114.
36. Tarasenko, O. O. Spohady Mykoly Kostomarov (shkola istorykiv Unyversytetu Sv. Volodymyra) (Mykola Kostomarov Memories (School of Historians of St.Volodymyr University)). *Hrani*, 2015. №11 (127).
37. Torzhestvennoe publychnoe sobranie Kyevskoi komysii dlia razbora drevnykh aktov v den piatydesiatyletnego ee yubyleia 19 noiabria 1893 hoda (Solemn public meeting of Kyiv Commission for parsing of ancient acts in its fifty-year anniversary November 19, 1893). Kyiv. 1893. 36 p.
38. Shevchenko, L. V. Dombrovskiy Vasyl Fedorovich (Dombrovsky Vasyl' Fedorovich) // *Entsyklopediia istorii Ukrainy. T. 2: H-D. Kyiv, Naukova dumka*, 2004. Regime to access: http://www.history.org.ua/index.php?encyclp&termin=Dombrovsky_V
39. Yas, O. V. Kyivska arkhеohrafichna komisiia (Kyiv Archaeographic Commission) // *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 4: Ka-Kom. Kyiv. Naukova dumka*, 2007. 1. Regime to access: http://www.history.org.ua/?termin=Kyivska_arkh_komisiya
40. Yatsenko, M. T. M. I. Kostomarov - folkloryst i literaturoznaveets (M.I. Kostomarov – folklorist and philologist). *Kostomarov M. I. Slovianska mifolohiia*. Kyiv, *Lybid*, 1994. Pp. 18-19.

Тарасенко Ольга Олексіївна – кандидат історичних наук, доцент
Київський університет імені Бориса Грінченка
Адреса: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2
E-mail: Olghatarasenko@ukr.net

Tarasenko Olga Oleksiyivna – PhD in history, associate professor
Borys Grinchenko Kyiv university
Address: 18/2, Bulvarno-Kudryavska Str., Kyiv, 04053
E-mail: Olghatarasenko@ukr.net